

Жовнір Олена Зіновіївна –

здобувач кафедри кримінального права і правосуддя Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка С. Дем'янчука

Участь громадськості в протидії корупції

У статті розглядаються питання участі громадськості в протидії корупції.

Ключові слова: громадськість, корупція, протидія, органи державної влади, ефективність.

Сьогодні органам державної влади та управління з метою оптимізації своєї діяльності необхідна підтримка громадськості, ефективний зворотний зв'язок між державою та суспільством. У межах вирішення цього генерального завдання особливої актуальності набуває використання засобів, методів, прийомів та процедур інноваційної для України соціально-культурної технології “паблік рілейшнз” – зв'язки з громадськістю, спрямовані на забезпечення діалогових відносин між державою та її громадянами, урахування та цілеспрямоване формування громадської думки, стимулювання громадянської активності, підвищення авторитету та довіри до органів державної влади та управління. Актуалізація комунікативного аспекту становить важливий напрям підвищення ефективності державного управління.

Тільки в суспільстві, де особистості гарантована повна система громадянських прав і свобод, людина сприймається як індивідуальність, на дії якої можна впливати лише шляхом переконання, а не примусу, виникає об'єктивна історична потреба у створенні нової атмосфери відносин між державою і громадянами, в міжособистісних стосунках, між організаційними структурами і громадськістю.

Слід зазначити, що в СНД тільки з середини 90-х років з'являються роботи, в яких у тому чи іншому аспекті торкаються проблем зв'язків з громадськістю. Вони виявилися в фокусі відразу багатьох наук: соціології, психології, культурології, політології, теорії комунікації, теорії та історії державного управління, менеджменту, маркетингу та реклами, але майже відсутні роботи, де розкривається діяльність громадських організацій в протидії корупційним проявам.

Громадська думка заявила про себе як самостійна сила, що має здатність серйозно впливати на довгостроковий успіх діяльності організації та на її суспільний статус. Звідси зрозуміло, що професіонали по налагодженню зв'язків з громадськістю повинні враховувати наступні характеристики громадської думки: спрямованість, інтенсивність, стабільність, інформаційну насиченість. Однак, зв'язки з громадськістю не просто пасивно реагують на оточення, але й здійснюють в міру своїх можливостей цілеспрямований вплив на формування громадської думки, висвітлюючи та стратегічно прогнозуючи перебіг подій у вигідному для себе напрямі.

Основною причиною багатьох негативних явищ у суспільному житті є нерозвиненість інститутів громадянського суспільства та громадянської самосвідомості людей і, як наслідок, неврахування органами державної влади

інтересів громадян. Це породжує, з одного боку, соціальну апатію, з іншого – перебирання владних функцій апаратом державного управління. В останньому випадку замість ефективного надання управлінських послуг населенню, що, наприклад, задекларовано в Концепції адміністративної реформи в Україні [1], превалюють інтереси “панування – підкорення”, бюрократична тяганина у вирішенні питань організації громадського життя.

Саме тому одна з цілей, на які зорієнтована реформа політичної системи, як було заявлено Президентом України, є прискорення розвитку громадянського суспільства та його інституцій.

Завдання по формуванню та розвитку громадянського суспільства достатньо широкі та багатопланові. Сьогодні виразно проглядаються ознаки початку якісного нового етапу його становлення. Тому необхідне всебічне сприяння процесам формування громадянського суспільства в Україні. Потрібно також зосередити свої зусилля на створенні умов для реальної підтримки народної ініціативи та вільного волевиявлення громадян, що є запорукою побудови сучасної демократичної, правової, соціально орієнтованої держави, а в подальшому це стане основною передумовою успішного здійснення суспільних реформ – економічної, соціальної, політичної, адміністративної.

Громадськість може активно сприяти поглибленню процесу демократизації суспільства, брати участь у подоланні суперечливості між гілками влади, посилювати її консолідацію та активно протидіяти корупційним проявам.

Головне в сучасних умовах існування українського суспільства – знаходження шляхів подолання протиріч. Вони полягають у проведенні гнучкої політики, поглибленні процесів гласності, урахуванні громадської думки, відмові від недієвої командно-адміністративної практики розв’язання конфліктів. У соціально-правовій державі це положення має принципове значення.

Громадянське суспільство – нова форма самоорганізації суспільства і впорядкування суспільного життя в умовах надзвичайного ускладнення, урізноманітнення суспільних відносин у всіх сферах життєдіяльності людей. Теорії та практиці громадянського суспільства всього два-три століття, але вона здійснила значний вплив на розвиток великої частини людства. Головний результат реалізації ідей громадянського суспільства – створення системи соціального контролю за владою та формування соціальної держави.

За радянських часів відношення до корупційних проявів і громадянського суспільства було схожим – цих явищ “не існувало, і не могло існувати в соціалістичному суспільстві”. І, якщо щодо громадянського суспільства це, в певній мірі, було справедливо, то відносно корупційних проявів бажане тут видавалося за дійсне. В умовах відсутності ефективних соціальних важелів і засобів контролю за владою корупційні дії, як ракова пухлина, починають розростатися в обсягах, небезпечних для всього соціального організму і, стають загрозою самого його існування.

Більше десяти років діяльності незалежної української держави свідчать, що держава належним чином не протидіє корупційним проявам. З огляду на різноманітні джерела можливо стверджувати, що саме завдяки корумпованості чиновників деякі види злочинності розрослися до небачених досі масштабів. Безумовно всі організаційно-правові заходи позитивно впливають на вирішення проблеми протидії корупції. Проте, важливим наслідком їх прийняття і втілення в життя є привернення уваги до цієї складної проблеми не тільки керівників центральних і місцевих органів виконавчої влади, а й усієї громадськості України.

Громадськість у протидії корупційним проявам виглядає скоріше як потенційна можливість, а не як реальне право самостійно втручатися в управління державними справами й утримувати ситуацію під громадським контролем.

На жаль, не всі громадяни України відчувають свою відповідальність за долю держави. В одному із своїх виступів Президент України звернув увагу на недосконалість, якщо не відсутність, механізмів впливу громадськості на прийняття політичних рішень, реальних засобів контролю за діями владних структур, як це має місце у розвинених демократіях, що це є відокремлення народу від влади, недовіра до її інституцій.

Повертаючись до питання про заходи протидії корупційним проявам, слід відзначити роль громадських інститутів, які виступають як органічна частина загальної стратегії протидії корупції. Тільки там, де широкі прошарки населення (громадяни) є реальними учасниками програми антикорупційних дій, можна реально зупинити зростання масштабів корупції.

Громадськими організаціями за останні п'ять років в Україні було проведено ряд соціологічних досліджень, що стосувалися розуміння корупції у нашому суспільстві, її сприйняття різними верствами населення. Метою досліджень було вивчення деяких аспектів ставлення населення України до корупції та питань, пов'язаних з цією проблемою.

Перше соціологічне дослідження "Питання національної доброчесності" було проведене протягом 25 березня – 15 серпня 1998 року Київським міжнародним інститутом соціології на замовлення Української правничої фундації.

У травні 1998 року представники Української правничої фундації та Міжнародного фонду "Відродження" запровадили проект "Корупція в освіті" в рамках Програми УПФ "Українська доброчесність" та проекту Фонду "Суспільство і Держава – діалог для розвитку освіти".

Інше соціологічне дослідження "Питання національної доброчесності" проводилося Київським міжнародним інститутом соціології у травні-липні 1999 року методом інтерв'ювання віч-на-віч. Польовий етап дослідження проходив з 16 по 30 червня 1999 року в 14 районах м. Києва [2].

Дані цих досліджень констатують: абсолютна більшість громадян (понад 80 %) вважають корупцію характерним для нашого суспільства явищем. У цілому населення України оцінює корупцію як зло, що руйнує державу, роз'їдає суспільну мораль, завдає шкоди всьому суспільству. Основні результати опитування засвідчили, що більшість населення України (56 %) корупцію розуміють як хабарництво, продажність та підкуп посадових осіб, політичних діячів. 76 % респондентів вважають, що хабарництво зараз зустрічається частіше, ніж раніше (до Незалежності України). Для інших корупція – це зловживання владою, перевищення посадових повноважень для власного збагачення. Респонденти доволі чітко виділяють ті галузі, де корупція набула широкого розмаху і де вона має епізодичний характер.

У результаті досліджень найкорумпованішими, на думку населення, є: Державна автоінспекція, медичні заклади, міліція, вищі учбові заклади, міністерства та інші органи центральної виконавчої влади. Корумпованість представників органів державної влади, на думку респондентів, веде до падіння рівня довіри населення до держави в цілому і до її окремих органів. Наприклад, зворотною стороною розповсюдженості серед населення думки про корумпованість представників міліції, Служби безпеки України, судів, прокуратури є невисокий рівень довіри до цих органів влади.

Найвідомішими серед населення заходами протидії корупції є ухвалення Закону України "Про боротьбу з корупцією" [3], атестація державних службовців та декларування доходів державних службовців.

Найефективнішими, на думку населення, є введення обов'язкового декларування доходів державними службовцями (25,9 % вважає цей захід ефективним) та введення суворої звітності всіх керівних органів центральної

виконавчої влади про виконання в їх закладах Закону України "Про боротьбу з корупцією" (28,3 %).

Основними заходами, які уряд повинен вжити, щоб запобігти або ефективно протидіяти хабарництву, продажності посадових осіб, на думку респондентів, є:

- 1) відміна статусу недоторканності депутатів та суддів (52 %);
- 2) посилення контролю за виконанням вже ухвалених законів (47 %);
- 3) заборона користуватися чиновникам анонімними рахунками в банках (43 %).

Абсолютна більшість респондентів (87 %) вважає, що особи, які інформують суспільство про хабарництво, потребують захисту. Більше того, 86 % населення вважають, що повинно бути ухвалено закон, згідно з яким державні органи гарантували б захист громадян, які повідомляють про факти корупції.

Програма "Партнерство за прозоре суспільство" у березні 2002 року проводила всеукраїнське опитування на тему корупції та прозорості влади [4].

На питання, наскільки гострою в Україні є проблема корупції, якщо порівнювати її з іншими проблемами у країні, абсолютна більшість громадян (92 %) відповідає: корупція поширена в Україні і жоден респондент не вважає цю проблему вигаданою. Результати опитування показали, що більшість громадян України ставляться до неї негативно. Близько половини українців (49 %) вважають, що корупція – це ганебне явище, яке не має виправдання. 72 % громадян переконані, що за останні п'ять років корупція в Україні зросла і 62 % дають негативну оцінку протидії корупції в країні. Даючи хабарі, українці відчувають приниження і сором (47 %), безпорадність (19 %), вдячність та надію (37 %). Між тим, вважаючи хабарництво аморальним явищем, кожен третій громадянин України протягом 2008 року давав хабара.

В цілому громадськість України оцінює корупційні прояви як зло, що руйнує державу, роз'їдає суспільну мораль, наносить шкоду всьому суспільству, а тому потребує негайної протидії та застосування спільних, комплексних заходів державних, політичних і громадських організацій.

Список використаних джерел

1. *Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні:* Указ президента України від 22.07.1998 № 810/98 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 21. – Ст. 32.
2. *Національні системи добросовісності* / [під ред. Поупа Дж.] – К., 1998. – 263 с.
3. *Про боротьбу з корупцією:* Закон України від 05.10.1995 № 356/95-Вр // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 34. – Ст. 266.
4. *Дослідження* проведене компанією "Соціс" на замовлення організації "Партнерство за прозоре суспільство" 13-20 березня 2002 р. Опитано 1200 респондентів старше 18 років в усіх регіонах України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.ji-magazine.lviv.ua/ji-junior/N32-1/zhdanov.htm>>.

В статье рассматриваются вопросы участия общественности в противодействии коррупции.

The article deals with the questions concerning the participation of the people in counteraction to corruption.

Стаття надійшла до редакції журналу 2 червня 2009 року.

© О.З. Жовнір, 2009